

ŠIAULIŲ APYGARDOS ADMINISTRACINIS TEISMAS

SPRENDIMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2014 m. kovo 14 d.

Šiauliai

Šiaulių apygardos administracinio teismo teisėja Laisvutė Kartanaitė, sekretoriaujant Vilmai Šarauskienei, nedalyvaujant pareiškėjui D. R., nedalyvaujant atsakovės Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atstovui, rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo administracinę bylą pagal pareiškėjo D. R. skundą atsakovei Lietuvos valstybei, atstovaujamai Šiaulių tardymo izoliatoriaus, dėl neturtinės žalos atlyginimo.

Teismas, išnagrinėjęs pateiktą skundą,

n u s t a t ė:

Pareiškėjas D. R. (toliau – ir pareiškėjas) kreipėsi į teismą su skundu prašydamas priteisti iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, neturtinę žalą.

Pareiškėjas D. R. į posėdį neatvyko, apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką pranešta tinkamai, teismo šaukimu (b. l. 96). Rašytiniu prašymu pareiškėjas prašo bylą nagrinėti jam nedalyvaujant (b. l. 98). Skunde (b. l. 2-3) nurodė, kad į teismą kreipėsi dėl pažeidžiamų teisių, diskriminuojančio elgesio, nes Šiaulių tardymo izoliatoriuje kalinimo sąlygos neatitinka nustatytų reikalavimų. Nurodo, kad pagal teisinį reglamentavimą kiekvienam asmeniui, laikomam kameroje, turi tekti ne mažiau kaip 3,6 m² ploto. Cituoja, kaip turi būti įrengtos kameros pagal teisės aktų reikalavimus, koks inventorių ir kiek jo turi būti bei kiek vietos užimti. Nurodo, kad kameroje, kuriose buvo kalinamas, nebuvo įrengtos taburetės kiekvienam asmeniui, stalas buvo mažas, nebuvo įrengtos spintelės maistui sudėti, higienos reikmenims. Tualetas nebuvo atitvertas, neveikė ventiliacija, apšvietimas blogas, langai su dideliais tarpais. Kalint tokiomis sąlygomis jam buvo sukelti nepatogumai, negalėjo normaliai pajudėti, nors Šiaulių tardymo izoliatoriaus administracija žinojo apie pažeidinėjamus įstatymus, tačiau nieko nedarė ir nesudarė aplinkybių, kad būtų mažinami tokie pažeidimai (nepailgino pasivaikščiojimų laiko gryname ore, nebuvo renginių ar užsiėmimų ne kameros sąlygomis, nepailgino buvimo sporto salėje laiko). Nurodo, kad įrodinėdamas neturtinę žalą vadovaujasi Lietuvos Respublikos civilinio kodekso atitinkamais straipsniais, juos cituoja, nurodo teismų praktiką. Prašo jo skundą patenkinti ir priteisti jam iš atsakovo 30 000 Lt neturtinės žalos atlyginimą.

Atsakovės Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atstovas į posėdį neatvyko, apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką pranešta tinkamai, teismo šaukimu (b. l. 100).

Atsakovė Lietuvos valstybė, atstovaujama Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atsiliepime (b. l. 101-105) nurodė, kad su pareiškėjo skundu nesutinka, prašo skundą atmesti kaip nepagrįstą, taikyti reikalavimo senaties terminą, skundą nagrinėti atsakovo atstovui nedalyvaujant.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.125 straipsnio 8 dalyje reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo nustatytas sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas. Civilinio kodekso 1.134 straipsnio 1 punkto nuostata, kad ieškinio senatis netaikoma iš asmeninių neturtinių teisių atsirandantiems reikalavimams, kaip išaiškinta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008-01-02 nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-7-2/2008, reiškia, kad ieškinio senatis netaikoma reikalavimams dėl asmeninių neturtinių teisių, kurios neturi ekonominio turinio, gynimo, o iš asmeninių neturtinių teisių pažeidimų atsirandantiems reikalavimams atlyginti tiek turtinę, tiek ir neturtinę žalą ieškinio senatis taikoma. Atsakovas, vykdydamas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.126 straipsnio 2 dalies, 1.127 straipsnio 1 dalies nuostatas, prašo teismo nagrinėjant pareiškėjo skundą dėl neturtinės žalos atlyginimo taikyti ieškinio senaties terminą, skaičiuojant nuo kreipimosi į teismą dienos (2014-01-14).

Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymo Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ 1.3 punktas nustato, kad iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr.1248, numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 m². Kaip matyti iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus Įskaitos skyriaus 2014-01-28 pažymos Nr. 69/06-380 „Dėl D. R. laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje“, pareiškėjas į Šiaulių tardymo izoliatorių pirmą kartą buvo etapuotas 2004-04-05 ir skundžiamu laikotarpiu įstaigoje periodiškai laikytas iki 2013-05-16. Pareiškėjas laikotarpiu, su kuriuo susijusiems reikalavimams reikšti nesuėjęs senaties terminas, buvo laikomas įstaigoje kameroje, kurių plotas nuo 6,45 m² iki 20,23 m². Kameroje buvo laikoma nuo 1 iki 8 asmenų. Kadangi kameroje esančių asmenų skaičius niekada nėra pastovus, pareiškėjui periodiškai tekdavo nuo 1,61 m² (kameroje Nr. 78) iki 16,22 m² (kameroje Nr. 99) gyvenamasis plotas, o tai leidžia daryti išvadą, jog tik tam tikrais atvejais pareiškėjui galimai teko mažesnis kalnimo kameros plotas nei nustatyta norma, o periodiškai ji netgi buvo viršijama. Be to, laikotarpiais 2011-01-18, nuo 2011-03-19 iki 2011-03-22, nuo 2011-04-26 iki 2011-04-28, nuo 2011-05-13 iki 2011-05-16, nuo 2011-05-19 iki 2011-05-20, nuo 2012-01-05 iki 2012-01-16, nuo 2012-02-01 iki 2012-02-02, nuo 2013-04-16 iki 2013-04-17, nuo 2013-04-16 iki 2013-04-17 ir nuo 2013-04-30 iki 2013-05-02 vienam asmeniui tenkančio ploto riba siekė ne mažiau kaip 3,75 m².

Pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje per laikotarpį, su kuriuo susijusiems reikalavimams dėl neturtinės žalos reikšti nesuėjęs senaties terminas (nuo 2011-01-14), iš viso buvo laikomas 142 dienas. Mažesnis, nei teisės aktuose nustatytas, vienam asmeniui tenkantis plotas kameroje pareiškėjui galimai teko 116 dienų. Pasivaikščiojimo laiku (1 val. per dieną), medicininių apžiūrų metu, prausimosi pirtyje metu asmenys nebūna gyvenamojoje kameroje. Pareiškėjo pretenzijos atsakovui už šį laikotarpį laikytinos nepagrįstomis ir nesuteikiančiomis pagrindo Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmus pripažinti neteisėtais. Nenustačius dėl šio laikotarpio Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų (vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų), pareiškėjo reikalavimas dėl žalos atlyginimo už šį laikotarpį negali būti tenkinamas.

Pareiškėjo laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje metu dėl sąlygų atitikimo higienos normų reikalavimams kameroje Nr. 104 2012-02-29, 2012-04-11 ir 2012-06-25 buvo atlikti Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimai (patikrinimų išvados surašytos 2012-03-02 patikrinimo akte Nr. EP-45, 2012-04-19 patikrinimo akte Nr. EP-105 ir 2012-07-02 patikrinimo akte Nr. EP-237). Kameroje 2012-02-29 pažeidimų nenustatyta, 2012-04-11 nustatyta, kad kamera tvarkinga, suremontuota, išvalyta, užfiksuoti nežymūs apšvietos ir mikroklimato parametrų neatitikimai. 2012-06-25 buvo užfiksuota, kad nepašalintas dirbtinės naktinės apšvietos parametrų neatitikimas.

Dėl sąlygų atitikimo higienos normų reikalavimams kameroje Nr. 24 2011-01-07 ir 2011-04-27 buvo atlikti Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimai (patikrinimų išvados surašytos 2011-01-13 patikrinimo akte Nr. EP-1 ir 2011-05-02 patikrinimo akte Nr. EP-144). Kameroje nustatyti apšvietos parametrų neatitikimai.

Dėl sąlygų atitikimo higienos normų reikalavimams kameroje Nr. 12 2011-06-15 buvo atliktas Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimas (patikrinimo išvados surašytos 2011-06-27 patikrinimo akte Nr. EP-242). Nustatyta, kad kameroje nusilupusi lubų danga. Dėl sąlygų atitikimo higienos normų reikalavimams kameroje Nr. 95 2011-04-11 ir 2012-06-25 buvo atlikti Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimai (patikrinimų išvados surašytos 2011-04-19 patikrinimo akte Nr. EP-105 ir 2012-07-02 patikrinimo akte Nr. EP-237). Nustatyta, kad kameroje yra pelėsio, reikalingas paprastas remontas. 2011-04-11, be kita ko, buvo nustatytas apšvietos parametrų neatitikimas reikalavimams.

Dėl sąlygų atitikimo higienos normų reikalavimams kameroje Nr. 99 2011-11-02, 2011-12-13, 2012-08-27, 2012-12-12 ir 2013-02-07 buvo atlikti Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimai (patikrinimų išvados surašytos 2011-11-05 patikrinimo akte Nr. EP-460, 2011-12-14 patikrinimo akte Nr. EP-560, 2012-08-29 patikrinimo akte Nr. EP-352, 2012-12-14 patikrinimo akte Nr. EP-539 ir 2013-02-08 patikrinimo akte Nr. EP-6). 2011-11-02 nustatyti įvairaus pobūdžio pažeidimai, susiję su kameros įrengimo atitikimu reikalavimams, nešvara dėl asmenų nesirūpinimo švaros ir tvarkos palaikymu. 2011-12-13 nustatyta, kad 2011-11-02 užfiksuoti pažeidimai yra pašalinti. 2012-08-27 ir 2012-12-12 nustatytas paprastojo remonto poreikis, pastebimas pelėsis. 2013-02-07 nustatyti nežymūs mikroklimato ir apšvietos parametrų neatitikimai reikalavimams.

Dėl sąlygų atitikimo higienos reikalavimams kameroje Nr. 78 2013-02-08 ir 2013-04-08 buvo atlikti Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimai (patikrinimų išvados surašytos 2013-04-08 patikrinimo akte Nr. EP-6 ir 2013-04-10 patikrinimo akte Nr. EP-89). Patikrinimų metu nustatyti nežymūs mikroklimato ir apšvietos parametrų neatitikimai reikalavimams.

Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2009 m. liepos 10 d. įsakymu Nr. V-176 patvirtintų Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 13 punkte nustatyta, kad gyvenimo ir buities sąlygos kameroje turi atitikti Lietuvos Respublikos higienos normas. Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 2 punktas nustato: taisyklės taikomos naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems tardymo izoliatoriams. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 2 punktas įtvirtina analogiško pobūdžio nuostatą: veikiančioms laisvės atėmimo vietoms taikomi tik tie šios higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Šiaulių tardymo izoliatorius pastatytas ir įrengtas iki Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymo „Dėl tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių patvirtinimo“ ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymo „Dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ įsigaliojimo, todėl nagrinėjamu atveju, analizuojant pareiškėjo laikymo įstaigoje sąlygas, taikytinos tik tos taisyklių nuostatos ir tie higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Lietuvos Respublikos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241, 58 punktas reglamentuoja, kad laisvės atėmimo vietose laikomi asmenys privalo nuolat rūpintis švaros bei tvarkos palaikymu gyvenamosiose patalpose. Teisės aktuose imperatyviai nustatyta pareiga patiems kameroje esantiems asmenims rūpintis švara ir tvarka patalpoje. Kamerų būklė priklauso pirmiausia nuo pačių jose laikomų asmenų elgesio: nesuinteresuoti palaikyti švarą ir tvarką ar tausoti įstaigos patalpas asmenys niokoja įstaigos turtą, blogina patalpų būklę. Atsakovas negali būti atsakingas už tai, jog įstaigoje kalinami asmenys patys nevykdo ar netinkamai vykdo jiems nustatytas pareigas, susijusias su laikymo sąlygomis kameroje.

Atsakovas pabrėžia, kad įstaiga veikia 1911 m. pastatytame pastate, yra nuolat perpildyta. Šiaulių tardymo izoliatorius pastatytas laikantis jo statybos metu galiojusių reikalavimų, be to, Šiaulių tardymo izoliatorius yra įtrauktas į Kultūros vertybių registrą bei saugomų objektų sąrašą (pagal Kultūros vertybių apsaugos departamento prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos direktoriaus 2003 m. gruodžio 31 d. įsakymą Nr. I-516 „Dėl objektų įrašymo į Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą“ bei Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 29 d. įsakymą Nr. IV-190 „Dėl nekilnojamųjų kultūros vertybių pripažinimo saugomomis“). Šiaulių tardymo izoliatorius pripažintas saugotinu viešajam pažinimui ir naudojimui. Pagal Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo 19 straipsnį, viešajam pažinimui ir naudojimui saugomame objekte draudžiami vertingąsias savybes sumenkinantys statybos darbai. Atsakovas niekaip neišskyrė pareiškėjo iš kitų įstaigoje laikomų asmenų ir jam tyčia nesudarė blogesnių laikymo sąlygų ir netaikė kokių nors įstatymo nenumatytų apribojimų.

Pareiškėjas savo skundą grindžia abstrakčiais argumentais, reiškia bendro pobūdžio nusiskundimus, nebūtinai sąlygotus laikymo sąlygų, ir jų nepagrindžia jokiais įrodymais. Pareiškėjas nepateikia jokių duomenų, kurie leistų konstatuoti patirtą neturtinę žalą, kurią būtų galima susieti su asmens laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje sąlygomis, o nenustačius bent vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų, valstybei neatsiranda prievolė atlyginti turtinę ar neturtinę žalą Civilinio kodekso 6.271 str. pagrindu. Nurodo, kad įstaiga pagal galimybes siekė įgyvendinti galiojančius teisės aktus ir nebuvo neigiamo veikimo, nukreipto išimtinai prieš pareiškėją, pareiškėjo laikymas teisės aktų neatitinkančiomis sąlygomis buvo su pertraukomis ir tik periodinis, neigiamas veikimas buvo mažareikšmis ir nesukėlęs ilgalaikių neigiamų pasekmių.

Pareiškėjo D. R. skundas tenkintinas iš dalies.

Nagrinėjamoje byloje pareiškėjas D. R. skundu kreipėsi į teismą, prašydamas priteisti jam neturtinės žalos atlyginimą. Neturtinę žalą pareiškėjas kildina iš esmės iš neteisėtų valdžios institucijos veiksmų, neužtikrinant jam tinkamų kalinimo sąlygų Šiaulių tardymo izoliatoriuje.

CK 6.271 straipsnio 1 dalis nustato, kad žalą, atsiradusią dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti valstybė iš valstybės biudžeto, nepaisydama konkretaus valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės. Šioje įstatymo normoje numatytos civilinės atsakomybės subjektas yra specialusis – viešas asmuo (valstybė arba savivaldybė). Šis atsakomybės subjekto ypatumas (viešas asmuo) lemia šioje įstatymo normoje numatytos civilinės atsakomybės taikymo ypatumus, kadangi valstybės civilinė atsakomybė atsiranda esant trimis sąlygoms (civilinė atsakomybė be kaltės): valstybės valdžios institucijų neteisėtiems veiksams (neveikimui), žalai ir priežastiniam ryšiui tarp valstybės valdžios institucijų neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos. Todėl reikalavimas dėl žalos (tiek turtinės, tiek neturtinės), kuri kildinama iš valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo gali būti tenkinamas, nustačius minėtų civilinės atsakomybės atsiradimo sąlygų visumą. Nesant bent vienos iš šių sąlygų, viešoji atsakomybė negalima.

Tam, kad būtų konstatuotas neteisėtumas CK 6.271 straipsnio prasme, reikia nustatyti, jog valdžios institucijos darbuotojai neveikė taip, kaip pagal įstatymus privalėjo veikti, neįvykdė jiems teisės aktais priskirtų funkcijų arba nors ir vykdė šias funkcijas, tačiau veikė nepateisinamai aplaidžiai, pažeisdami bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Sprendžiant dėl atitinkamos valstybės valdžios institucijos (jos pareigūnų) veikos neteisėtumo (CK 6.271 straipsnio prasme), kiekvienu atveju yra būtina nustatyti, kokios konkrečios teisės normos, kurios reglamentuoja skundžiamos institucijos veiklą, buvo pažeistos, kaip būtent šie pažeidimai pasireiškė asmeniui, teigiančiam, kad jis dėl tokių veiksmų (neveikimo) patyrė žalą, taip pat tai, ar atitinkamos pasekmės (jei jos nustatomos) atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime, be kita ko, konstatavo, kad asmeniui teisė į žalą, padarytos neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, atlyginimą atsiranda tik tada, kai įstatymų nustatyta tvarka yra konstatuojama, kad

valstybės institucijos, pareigūnai atliko neteisėtus veiksmus ir, kad žala asmeniui atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų.

Nagrinėjamu atveju pareiškėjas skundu siekia, jog jam iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, būtų priteistas neturtinės žalos atlyginimas už visą laikotarpį, kada jis buvo Šiaulių tardymo izoliatoriuje. Neturtinę žalą grindžia tuo, kad laikymo sąlygos neatitiko įstatymuose numatytų reikalavimų. Teigia, jog kameros neatitiko sveikatos ir higienos normų reikalavimų bei buvo perpildytos, todėl pažeistas minimalus kameros ploto, tenkančio vienam asmeniui, reikalavimas.

Byloje nustatyta, jog pareiškėjas neturtinę žalą kildina iš netinkamų kalinimo sąlygų, todėl nagrinėjamoje byloje aktualus Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnis, kuris nustato, kad niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – ir EŽTT) yra pažymėjęs, kad Konvencijos 3 straipsnis įtvirtina vieną pagrindinių demokratinės valstybės vertybių, ji įtvirtina absoliutų kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimą, toks draudimas nepriklauso nuo aukos elgesio (žr., pvz., 2011 m. sausio 20 d. EŽTT sprendimą *Mandic* ir *Jovic* prieš Slovėniją ir jame nurodytą teismo praktiką).

EŽTT savo jurisprudencijoje ne kartą yra išaiškinęs, kad Konvencija įpareigoja valstybę užtikrinti, kad asmens kalinimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad šios priemonės vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai kalinimui būdingą kentėjimo laipsnį, ir kad, atsižvelgiant į praktinius su įkalimu susijusius poreikius, būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė. Valstybė turi garantuoti, kad kalinami asmenys būtų laikomi sąlygomis, kurios užtikrina, kad jų orumas būtų gerbiamas, o bausmių vykdymo būdai ir metodai nesukelia šiems asmenims didesnių ir intensyvesnių išgyvenimų už tuos, kurie yra neišvengiami asmeniui būnant kalinamu (žr. pvz., EŽTT 2000 m. spalio 26 d. sprendimą byloje *Kudla* prieš Lenkiją, 2001 m. liepos 24 d. sprendimą V. prieš Lietuvą). Pagal EŽTT suformuotą praktiką tam, kad netinkamas elgesys patektų į Konvencijos 3 straipsnio reguliavimo sritį, jis turi pasiekti minimalų žiaurumo lygį. Šio minimalaus žiaurumo lygio vertinimas yra reliatyvus; jis priklauso nuo visų bylos aplinkybių, tokių kaip elgesio trukmė, jo fizinis ir psichinis poveikis ir tam tikrais atvejais nukentėjusiojo lytis, amžius bei jo sveikatos būklė. Be to, sprendamas, ar elgesys pagal Konvencijos 3 straipsnį yra „žeminantis orumą“, teismas atsižvelgia į tai, ar jo tikslas yra pažeminti asmenį ir ar tai neigiamai paveikė asmenį su Konvencijos 3 straipsniu nesuderinamu būdu (žr., pvz., EŽTT 2001 m. balandžio 21 d. sprendimą byloje *Peers* prieš Graikiją).

Teismas atkreipia dėmesį ir į tai, kad EŽTT savo praktikoje yra ne kartą nurodęs, jog nepaprastai didelis kameros erdvės trūkumas yra labai reikšmingas faktorius sprendžiant, ar taikomos sulaikymo sąlygos buvo „žeminančios“ EŽTK 3 straipsnio požiūriu (žr., pvz., 2005 m. balandžio 7 d. sprendimą *Karalevičius* prieš Lietuvą; 2012 m. sausio 10 d. sprendimą *Ananyev* ir kiti prieš Rusiją). EŽTT ne kartą yra nurodęs, kad tais atvejais, kai pareiškėjams teko mažiau negu trys kvadratiniai metrai grindų ploto, kameros perpildymas turi būti laikomas toks didelis, kad savaime pateisina EŽTK 3 straipsnio pažeidimą (žr., pvz., 2011 m. sausio 20 d. EŽTT sprendimą *Mandic* ir *Jovic* prieš Slovėniją; 2012 m. sausio 10 d. sprendimą *Ananyev* ir kiti prieš Rusiją ir juose nurodytą teismo praktiką).

Lietuvos Respublikos kardomojo kalinimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad tardymo izoliatoriaus administracija, užtikrindama suėmimo vykdymo tvarką ir tinkamas asmenų laikymo tardymo izoliatoriuose sąlygas, vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, šiuo ir kitais įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, kitais nacionaliniais ir Europos Sąjungos teisės aktais. Pagal Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymo Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ 1.3.1 punktą, iki Laisvės

atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1248 (Žin., 2009, Nr. 121-5216), numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 m².

Byloje yra pateikta 2014 m. sausio 28 d. pažyma Nr. 69/06-380 „Dėl D. R. laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje“ (b. l. 10-11), iš kurios matyti, kad pareiškėjas į Šiaulių tardymo izoliatorių pirmą kartą buvo etapuotas 2004-04-05 ir skundžiamu laikotarpiu Šiaulių tardymo izoliatoriuje periodiškai laikytas iki 2013-05-16.

Sprendžiant šioje byloje, ar atsakovės Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, neveikimas (pozityvios pareigos nevykdydamas) laikytinas neteisėtais valdžios institucijos veiksmais CK 6.271 straipsnio prasme, turi būti atsižvelgiama į atsakovės atsiliepime (b. l. 101-105) pareikštą prašymą dalyjetaikyti senaties terminą.

Pagal CK 1.124 straipsnį, ieškinio senatis – tai įstatymo nustatytas laiko tarpas (terminas), per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises pareikšdamas ieškinį. Reikalavimą apginti pažeistą teisę teismas priima nagrinėti nepaisant to, kad ieškinio senaties terminas pasibaigęs (CK 1.126 straipsnio 1 dalis). Tačiau ieškinio senaties termino pabaiga iki ieškinio pareiškimo yra pagrindas ieškinį atmesti (CK 1.131 straipsnio 1 dalis). Pasibaigus ieškinio senaties terminui galimybė priverstinai, valstybės prievartos pagalba įgyvendinti subjektines teises išnyksta. Viena vertus, ieškinio senaties instituto paskirtis – užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą ir apibrėžtumą. Civilinių teisinių santykių dalyviams garantuojama, jog suėjus įstatymo nustatytam terminui jų subjektinės teisės teismine tvarka negalės būti nugincytos ir jiems nebus paskirta tam tikra pareiga. Jeigu suinteresuotasis asmuo, žinodamas arba turėdamas žinoti apie savo teisės pažeidimą, per visą ieškinio senaties terminą nesikreipė į teismą su ieškiniu, kad apgintų pažeistą teisę arba įstatymo saugomą interesą, priešinga teisinio santykio šalis gali pagrįstai tikėtis, jog toks asmuo arba atsisako nuo savo teisės, arba nemano, kad jo teisė yra pažeista. Kita vertus, ieškinio senaties terminų nustatymas skatina nukentėjusiąją šalį imtis priemonių operatyviai ir tinkamai ginti savo pažeistas teises. Taigi ieškinio senaties institutas sumažina teisinio neapibrėžtumo, atsirandančio kilus ginčui dėl subjektinės teisės, neigiamą poveikį civilinei apyvartai (Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant ieškinio senatį reglamentuojančias įstatymų normas, apibendrinimo apžvalga, patvirtinta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. gruodžio 20 nutarimu Nr. 39). Ieškinio senatį teismas taiko tik tuo atveju, kai ginčo šalis reikalauja (CK 1.126 straipsnio 2 dalis). Nagrinėjamu atveju atsakovė prašė taikyti ieškinio senatį ir atmesti pareiškėjo skundą. CK 1.127 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos. CK 1.127 straipsnio 1 dalyje taip pat nustatyta, kad teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Ieškinio senaties termino eigos pradžios susiejimas su momentu, kada asmuo turėjo sužinoti apie teisės pažeidimą, paaiškintinas įstatymo leidėjo ketinimu koku nors būdu ieškinio senaties termino eigos pradžią apibrėžti objektyvesniais kriterijais. Jeigu ji priklausytų vien nuo asmens vidinio suvokimo, ieškinio senaties termino eigos pradžia taptų per daug nekonkreči ir neapibrėžta, o ieškinio senaties instituto praktinis taikymas neatitiktų pirminio sumanymo – užtikrinti visuomeninių santykių stabilumą, skatinti nukentėjusiuosius asmenis operatyviai kreiptis į teismą, garantuoti tinkamą ir efektyvų bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą. Todėl turėjimo sužinoti apie teisės pažeidimą momentas, skirtingai nei realaus sužinojimo momentas, sietinas labiau su objektyviais įvykiais ir savybėmis, nei su subjektyviais, nukreiptais vien į ieškovo asmenį. Sprendžiant, kada apie pažeistą teisę turėjo sužinoti apdairus ir rūpestingas asmuo, būtina nustatyti teisės pažeidimo pobūdį bei momentą, nuo kurio bet koks vidutinis apdairiai ir rūpestingai su savo teisėmis besielgiantis asmuo analogiškoje situacijoje turėjo išsiaiškinti, kad jo teisė yra pažeista. Ieškinio senaties termino eigos pradžia neturi įtakos, ar egzistuoja reali galimybė faktiškai įgyvendinti teisę kreiptis į teismą. Teismo nuomone, pareiškėjas yra tokį senaties terminą praleidęs nuo 2004 m. balandžio 5 d. iki 2011 m. sausio 13 d. imtinai, nes tik 2014 m. sausio 14 d. kreipėsi į teismą (spaudas ant voko, b. l. 5). Pareiškėjas neprašė atnaujinti praleisto skundo padavimo termino, jokių svarbių termino praleidimo priežasčių nenurodė, todėl šių klausimų teismas nesvarsto.

Pareiškėjas laikotarpiu, su kuriuo susijusiems reikalavimams reikšti nesuėjęs senaties terminas, buvo laikomas įstaigoje kameroje, kurių plotas nuo 6,45 m² iki 20,23 m², o kameroje buvo laikoma nuo 1 iki 8 asmenų. Laikotarpiais 2011-01-18, nuo 2011-03-19 iki 2011-03-22, nuo 2011-04-26 iki 2011-04-28, nuo 2011-05-13 iki 2011-05-16, nuo 2011-05-19 iki 2011-05-20, nuo 2012-01-05 iki 2012-01-16, nuo 2012-02-01 iki 2012-02-02, nuo 2013-04-16 iki 2013-04-17, nuo 2013-04-16 iki 2013-04-17 ir nuo 2013-04-30 iki 2013-05-02 vienam asmeniui tenkančio ploto riba siekė ne mažiau kaip 3,75 m². Laikotarpiais nuo 2011-01-18 iki 2011-01-19, nuo 2011-11-10 iki 2011-11-11, nuo 2011-11-25 iki 2011-11-28, 2012-01-31 iki 2012-02-01 apgyvendinant pareiškėją kameroje ir jam būnant tose kameroje, buvo pažeistas reikalavimas, kad vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 m². Visais kitais atvejais, apgyvendinant pareiškėją nurodytais laikotarpiais nurodytose kameroje, vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus kameroje nebuvo pažeistas, tačiau kalint toliau šis reikalavimas dažnai buvo pažeistas. Šiaulių tardymo izoliatoriaus administracija pažeidė pareiškėjo subjektinę teisę būti kalinamam kameroje, kurioje jam tektų ne mažiau nei 3,6 m² kameros ploto, t. y. neveikė taip, kaip pagal įstatymus ši institucija ar jos darbuotojai privalėjo veikti.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje nuosekliai laikomasi pozicijos, jog asmuo, kuris yra kalinamas nepriimtinais sąlygomis, patiria neturtinę žalą, kaip ji yra apibrėžta CK 6.250 straipsnio 1 dalyje (pvz., administracinės bylos Nr. A¹⁴³-1966/2008, A⁵⁰²-734/2009). Ši aplinkybė taip pat konstatuota ir EŽTT praktikoje (pvz., 2008 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje Savenkovas prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 871/02)). Taigi ta aplinkybė, jog asmuo tam tikrą laiką tarpą buvo laikomas nepriimtinais sąlygomis, nesilaikant teisės aktų reikalavimų, administracinių teismų praktikoje pripažįstama pagrindu neturtinei žalai atlyginti.

Pagal CK 6.250 straipsnio 1 dalį, neturtinė žala – tai asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kt., teismo įvertinta pinigais. Neturtinės žalos atlyginimo dydžio nustatymą, kaip ir atlyginimo teisinius pagrindus, lemia šios žalos prigimtis ir objektas. Neturtinė žala atlyginama pažeidus vertybes, kurių įkainoti neįmanoma, ir pasireiškia neturtinio pobūdžio praradimais, kurie negali būti tiksliai apskaičiuojami piniginiu ekvivalentu. Priteisiant neturtinės žalos atlyginimą vadovaujama teisingo žalos atlyginimo koncepcija, besiremiančia įstatymo ar teismų praktikos suformuotais vertinamaisiais subjektyviais ir objektyviais kriterijais, leidžiančiais kuo teisingiau nustatyti ir atlyginti asmeniui padarytą žalą, atkurti pažeistų teisių pusiausvyrą ir suponuojančiais pareigą preciziškai įvertinti konkrečios situacijos aplinkybes. Neturtinės žalos prigimtis lemia tai, kad nėra galimybės šią žalą tiksliai apskaičiuoti, gražinti nukentėjusįjį į buvusią padėtį ar rasti tikslų piniginių tokios žalos ekvivalentą. Neturtinės žalos dydį nustato teismas, o ją patyręs asmuo turi pateikti teismui kuo daugiau ir kuo svarbesnių žalos dydžiui nustatyti reikšmingų kriterijų. Teismas pagal teisinius kriterijus nustato priteistiną neturtinės žalos dydį. Pareiškėjo prašoma atlyginti neturtinės žalos suma vertinama kaip nevaržanti teismo diskrecijos nustatyti neturtinės žalos dydį konkrečioje byloje ir yra tik viena reikšmingų bylai aplinkybių, į kurią teismas turi atsižvelgti. Kriterijai, į kuriuos turi atsižvelgti teismas, nustatyti įstatyme (CK 6.250 straipsnio 2 dalis). CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas nebaigtinis tokių kriterijų sąrašas: žalos pasekmės, žalą padariusio asmens kaltė, jo turtinė padėtis, padarytos turtinės žalos dydis bei kitos turinčios reikšmę bylai aplinkybės, taip pat sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijai.

Pažymėtina, jog neturtinės žalos dydį pagrindžiančių kriterijų sąrašas nebaigtinis, o kiekvienu konkrečiu atveju pažeidžiama skirtinga įstatymo saugoma teisinė vertybė ir neturtinė žala patiriama individualiai, tai teismas turėtų spręsti dėl materialios kompensacijos už patirtą neturtinę žalą dydžio, aiškindamasis ir vertindamas individualias bylai svarbias neturtinės žalos padarymo aplinkybes ir kitus faktus, reikšmingus nustatant tokio pobūdžio žalos dydį, atsižvelgdamas į įstatyme bei teismų praktikoje įtvirtintus ir teismo šiuo konkrečiu atveju reikšmingais pripažintus kriterijus. Neturtinės žalos atlyginimo teisinius pagrindus, dydžio nustatymą lemia šios žalos prigimtis ir objektas. Sprendžiant dėl neturtinės žalos dydžio, atsižvelgtina ir į tokias reikšmingas

bendro pobūdžio aplinkybes, kaip bendrą šalies ekonominę situaciją, pragyvenimo lygį bei bendruosius teisės principus.

Atsižvelgus į kalinimo neatitinkančiomis teisės aktų reikalavimų sąlygomis trukmę, į pareiškėjo patirtus nepatogumus, kurių intensyvumas viršijo neišvengiamai kalinimui būdingus nepatogumus ir kurie žemina žmogiškąjį orumą, sukelia dvasines kančias, į kitus pirmiau minėtus teismų praktikoje įtvirtintus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus, vadovaujantis sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijais, darytina išvada, kad pareiškėjas patyrė neturtinę žalą (dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, pažeminimą), kuri negali būti kompensuojama vien tik pareiškėjo teisių pažeidimo pripažinimu.

Nagrinėjamu atveju pareiškėjas skunde nurodė, kad kameroje, kuriose buvo kalinamas, nebuvo įrengtos taburetės kiekvienam asmeniui, stalas buvo mažas, nebuvo įrengtos spintelės maistui sudėti, higienos reikmenims. Tualetas nebuvo atitvertas, neveikė ventiliacija, apšvietimas blogas, langai su dideliais tarpais. Pareiškėjo aiškinimas, kad buvo kalinamas sąlygomis, pažeidžiant įstatymus, neatitinka tikrovės. Atsakovė pateikė Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2010 m. rugpjūčio 12 d. patikrinimo aktą EP-387 (b. l. 12-13) ir 2010 m. rugsėjo 21 d. patikrinimo aktą Nr. EP-440 (b. l. 15-19), patikrinimas atliktas 2010 m. rugsėjo 13 d.), 2011 m. sausio 13 d. patikrinimo aktą Nr. EP-1 (b. l. 20-25), patikrinimas atliktas 2011 m. sausio 7 d.), tačiau patikrinimų metu nustatytų pažeidimų teismas nevertina, nes šiam laikotarpiui yra pasibaigęs ieškinio senaties terminas. 2011 m. balandžio 27 d. patikrinimo metu (2011 m. gegužės 2 d. patikrinimo aktas Nr. EP-144, b. l. 26-30) kamera Nr. 35, kurioje buvo pareiškėjas, nebuvo tikrinta. 2012 m. rugpjūčio 27 d. patikrinimo metu (2012 m. rugpjūčio 29 d. patikrinimo aktas Nr. EP-352 (b. l. 61-63) kamera Nr. 104, kurioje buvo pareiškėjas, tikrinta nebuvo. Visais kitais atvejais: 2011 m. birželio 27 d. patikrinimo aktas Nr. EP-242 (b. l. 31-35, patikrinimas atliktas 2011 m. birželio 15 d.), 2011 m. lapkričio 5 d. patikrinimo aktas Nr. EP-45 (b. l. 44-45, patikrinimas atliktas 2012 m. vasario 2 d.), 2012 m. kovo 2 d. patikrinimo aktas Nr. EP-560 (b. l. 44-46, patikrinimas atliktas 2012 m. vasario 29 d.), 2012 m. balandžio 19 patikrinimo aktas Nr. EP-105 (b. l. 49-56, patikrinimas atliktas 2012 m. balandžio 11 d.), 2012 m. liepos 2 d. patikrinimo aktas Nr. EP-237 (b. l. 57-60, patikrinimas atliktas 2012 m. birželio 25 d.), 2012 m. rugsėjo 21 d. patikrinimo aktas Nr. EP-391 (b. l. 64-66, patikrinimas atliktas 2012 m. rugsėjo 19 d.), 2012 m. gruodžio 14 d. patikrinimo aktas Nr. EP- 539 (b. l. 67-70, patikrinimas atliktas 2012 m. gruodžio 12 d.), 2013 m. vasario 8 d. patikrinimo aktas Nr. EP-6 (b. l. 85-91, patikrinimas atliktas 2013 m. vasario 7 d.), 2013 m. balandžio 10 d. patikrinimo aktas Nr. EP-89 (b. l. 71-77, patikrinimas atliktas 2013 m. balandžio 8 d.), 2013 m. gegužės 9 d. patikrinimo aktas Nr. EP-128 (b. l. 77-84, patikrinimas atliktas 2013 m. gegužės 7 d.) – patikrinimų metu pareiškėjo Šiaulių tardymo izoliatoriuje nebuvo.

Pareiškėjas 2014 m. vasario 26 d. (teisme gautas 2014 m. kovo 3 d., b. l. 107-108) prašymu prašo prijungti pažymą, kad jam 2005 metais gydytoja išdavė receptą akiniams ir tai, pareiškėjo teigimu, įrodo jo laikymą Šiaulių tardymo izoliatoriuje nežmoniškais sąlygomis. Šis pareiškėjo aiškinimas vertintinas kritiškai, nes jokių nusiskundimų dėl sveikatos priežiūros ar sveikatos sutrikimų savo skunde pareiškėjas nenurodė, o pareiškėjo nurodytam laikotarpiui (2005 metai), kaip buvo paminėta aukščiau, teismas taiko ieškinio senaties terminą.

Pažymėtina, jog byloje nėra duomenų, kad Šiaulių tardymo izoliatorius būtų sąmoningai siekęs pažeisti pareiškėjo D. R. orumą ar nežmoniškai su juo elgtis. Iš bylos medžiagos matyti, jog atsakovas Šiaulių tardymo izoliatorius ėmėsi visų įmanomų veiksmų, kad pareiškėjui būtų užtikrintos kuo palankesnės kalėjimo sąlygos, o būtent atsakovo pateikti: 2011 m. spalio 26 d. patikrinimo aktas Nr. EP-444 (b. l. 36-38, patikrinimas atliktas 2011 m. spalio 20 d.), 2011 m. gruodžio 14 d. patikrinimo aktas Nr. EP-560 (b. l. 42-43), 2012 m. balandžio 17 d. patikrinimo aktas Nr. EP-101 (b. l. 47-48, patikrinimas atliktas 2012 m. balandžio 11 d.–2011 m. balandžio 11 d.) –rodo, kad atsakovas pagal išgales šalina Šiaulių visuomenės sveikatos centro nustatytus pažeidimus.

Apskaičiuodamas neturtinės žalos dydį, t. y. įvertinęs pareiškėjo patirtus neigiamus dvasinius išgyvenimus pinigais, vertindamas turimų įrodymų visetą, remdamasis teismų praktikoje taikytiniais neturtinės žalos vertinimo kriterijais (pvz., LVAT 2013 m. spalio 30 d. sprendime Nr. A438-1194/2013 už 723 dienas priteista 2000 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2013 m. lapkričio 25 d. sprendime Nr. A442-1860/2013 už 169 dienas priteista 550 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2013 m. gruodžio 30 d. sprendime už 107 dienas priteista 500 Lt neturtinės žalos atlyginimui), pareiškėjo subjektinės teisės pažeidimo mastą ir trukmę, bei atsižvelgęs į Lietuvoje egzistuojančias ekonomines darbo užmokesčio bei pragyvenimo sąlygas (minimali mėnesinė alga bylai aktualiu laikotarpiu; vidutinis darbo užmokestis), teismas mano, kad pareiškėjui padarytos neturtinės žalos dydis gali būti įvertintas 500 Lt. Pareiškėjo nurodytos aplinkybės ir pateikti įrodymai nesudaro faktinio ir teisinio pagrindo konstatuoti, kad jis patyrė 30000 Lt neturtinę žalą. Todėl pareiškėjo skundas tenkinamas iš dalies, priteisiant pareiškėjui iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, 500 Lt neturtinei žalai atlyginti.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85–87 str., 88str.1 d. 5 p., teismas

n u s p r e n d ž i a:

Pareiškėjo D. R. skundą tenkinti iš dalies. Priteisti pareiškėjui D. R. iš atsakovės Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, 500 Lt (penkis šimtus litų) neturtinei žalai atlyginti.

Sprendimas per 14 dienų nuo jo paskelbimo dienos gali būti skundžiamas apeliacine tvarka Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui tiesiogiai arba per šį teismą.

Teisėja Laisvutė Kartanaitė